

BIDEN'IN ORTADOĞU ZİYARETİ VE KARŞILIKLI BEKLENTİLER

GÖKHAN ERELİ

Körfez Çalışmaları Koordinatörü

ORSAM

“

ABD başkanı olduktan bu yana Ortadoğu'ya gerçekleştireceği ilk ziyaret olması hasebiyle bölgede önemli gelişmelerin yaşanacağını işaretidir. Biden, İsrail ve Filistin temaslarının ardından Suudi Arabistan'a geçecek ve burada Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üye ülkeleri Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Katar, Kuveyt, Bahreyn ve Umman'ın liderlerinin yanı sıra Mısır, Irak ve Ürdün liderleri ile bir zirveye katılacaktır. Zirvenin KİK+3 ya da Riyad Zirvesi olarak adlandırılabilceği belirtiliyor.

”

ABD Başkanı Joe Biden, 13-16 Temmuz tarihlerinde Ortadoğu'ya bir ziyaret planlamaktadır. Biden'ın ziyareti, ABD başkanı olduktan bu yana Ortadoğu'ya gerçekleştireceği ilk ziyaret olması hasebiyle bölgede önemli gelişmelerin yaşanacağını işaretidir. Biden, İsrail ve Filistin temaslarının ardından Suudi Arabistan'a geçecek ve burada Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üye ülkeleri

Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Katar, Kuveyt, Bahreyn ve Umman'ın liderlerinin yanı sıra Mısır, Irak ve Ürdün liderleri ile bir zirveye katılacaktır. Zirvenin KİK+3 ya da Riyad Zirvesi olarak adlandırılabilceği belirtiliyor.

Düzenlenmesi beklenen zirve birçok açıdan önemli noktaların analizini gerektirmektedir. Bölgede diplomasi'nin bütün ülkeler tarafından etkin şekilde kullanıldığı bir dönemde düzenlenmesi beklenen bu çaplı büyük zirve, her şeyden önce Arap ülkelerinin bir araya gelebileceği bir stratejik ortaklığı ve askerî ittifakı simgeleyebilecektir. Henüz zirve toplanmadan, bir araya gelecek ülkelerin Donald Trump döneminde düşünülen bir "Arap NATO"su kurma ihtimali de değerlendirilmektedir. Trump döneminde Ortadoğu Stratejik İttifakı (Middle East Strategic Alliance-MESA) olarak adlandırılan girişim, Irak hariç Biden'ın katılacağı zirveye davet edilen ülkeleri içermekteydi.

KİK+3 VE BIDEN ZİRVESİNİN GÜNDEMİ

Hâlihazırda KİK ülkelerinin Mısır, Ürdün ve Irak ile bir araya gelmesi ve Biden'ın katılımı ile düzenlenecek zirvenin belirli gündem maddeleri olduğu söylenebilir. Zir-

ve kapsamında, bölgede devam eden siyasi istikrarsızlık, uyumsuzluk ve çatışma iklimine vurgu yapılması kuvvetle muhtemeldir. Bu doğrultuda, Suriye, Irak, Lübnan ve Yemen'deki siyasi, askerî, ekonomik ve jeopolitik mücadelelerin İran'ın bölgedeki istikrarsızlığı destekleme hamleleri kap-

samında ele alınması beklenmektedir. Zirvede İran karşısında Körfez ülkelerinin ve İsrail'in güvenliğinin ortaklığı vurgusu ve KİK ile İsrail arasındaki güvenlik iş birliği gündeme gelebilir. Bu çerçevede KİK-İsrail normalleşmesi kapsamında beklenen en büyük adım olan Suudi Arabistan'ın İsrail ile

siyasi normalleşmesi gündeme gelebilecektir. Fakat bu konunun zirvenin temel bir görüşme maddesi olarak Suudi Arabistan tarafından resmî şekilde tartışmaya açılmasını beklemek doğru olmayacaktır. Haziran ayında İsrail Dışişleri Bakanı Yair Lapid, İsrail'in Suudi Arabistan ile siyasi ilişkilerin normalleştirilmesi arayışında Amerikan ve Körfezli ortaklarından yardım aldığını doğrulamıştı. Bu bağlamda, KİK ülkeleri ile Mısır, Ürdün ve Irak'ın özellikle Rusya'nın Ukrayna işgali sonrasında farklılaşan nükleer anlaşma müzakereleri sonrasında İran'a yönelik stratejilerini ABD ile belirlemek isteyeceklerine şüphe yoktur. Fakat ülkelerin hangi oranda bu ortak stratejiye destek vereceği de Suudi Arabistan örneğinde olduğu gibi birçok değişkene bağlı olacaktır.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle başlayan küresel enerji arzı krizinde Körfez ülkelerinin pandemiden ardından tekrar bir enerji aktörü olarak ortaya çıkması da zirvenin bir diğer konusu olacaktır. Zira Biden yönetiminin Suudi Arabistan, BAE ve Katar gibi doğal kaynak zengini ülkelerin enerji arzlarını artırmaları yönünde baskısı ve bu ülkelerle Brett McGurk ve Amos Hochstein gibi yetkililer aracılığıyla müzakereleri bir süredir devam etmektedir. Zirve kapsamında gündeme gelmesi beklenen önemli konulardan birisi de Ortadoğu barış süreci ve bir bakıma İsrail ve Filistin meselesinin çözümü konusundadır. Bunun yanında bölge ülkeleri arasında bir takım altyapı ve iklim ile ilgili projeler hususunda ortaklık konusunun da gündeme gelmesi beklenebilir.

“

Muhammed bin Selman'ın Mısır'da 7,7 milyar dolar, Ürdün'de 3 milyar dolarlık yatırım projelerini ortaya koyma ve devam ettirme ifadeleri, Suudi Arabistan'ın bölgesel anlamda bu ülkelerle politika koordinasyonunu finansal olarak destekleyeceğini de gösteriyor.

”

ORTADOĞU'DA BIDEN MESAİSİ

Bölgede devam eden diplomatik faaliyetler kapsamında haziran ayında Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile görüşen Ürdün Lideri Kral II. Abdullah, KİK+3 ve

Biden görüşmesinin temel parametrelerinden bir tanesinin Filistin meselesi olması gerektiğini ifade etti. Bunun yanında, Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman haziran ayında Mısır ve Ürdün'e ziyaretler gerçekleştirerek Biden'ın bölgeye gerçekleştireceği ziyaret öncesinde koordinasyon çağrısında bulundu. Muhammed bin Selman'ın Mısır'da 7,7 milyar dolar, Ürdün'de 3 milyar dolarlık yatırım projelerini ortaya koyma ve devam ettirme ifadeleri, Suudi Arabistan'ın bölgesel anlamda bu ülkelerle politika koordinasyonunu finansal olarak destekleyeceğini de gösteriyor.

Bunun yanında, yine haziran ayında Katar Emiri Temim bin Hamad'ın Mısır ziyareti ve Irak Başbakanı Mustafa el-Kazımî'nin Suu-

di Arabistan ziyareti, 15-16 Temmuz'da düzenlenecek zirveye katılacak ülkeler arasında temel bir görüş alışverişi sürecinin işlediğini göstermektedir. KİK+3 ve Biden zirvesinde yer almamasına rağmen İsrail, doğrudan Biden'ın ziyaretinin bölgesel sonuçlarını takip edecektir. Nitekim, nisan ayında İsrail hükümeti Biden'ı olmasa da ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken'ı İsrail'de Bahreyn, Mısır, Fas ve BAE bakanları ile Negev Zirvesi'nde bir araya getirmişti. Bu anlamda Negev Zirvesi'nin İsrail'de düzenlenmesi, Biden'ın Suudi Arabistan'da düzenleyeceği zirveden İsrail'in bağımsız olmadığını ortaya koymaktadır.

SUUDİ ARABİSTAN AÇISINDAN ZİRVENİN OLASI KAZANIMLARI

Zirvenin Suudi Arabistan'da düzenlenecek olması Veliht Prens Muhammed bin Selman'ın politika-yapıcı rolünün güçlenmesini sağlayacaktır. Veliht Prens Selman, 2017 yılından bu yana Suudi Arabistan iç siyasetindeki pozisyonunu iç-siyasi rakipleri karşısında güçlendiren, toplumsal imajını ise reform hamleleri, akıllı şehir projeleri ve petrol-sonrası döneme hazırlık projeleri ile temellendiren bir isim olarak dikkat çekmektedir. Cemal Kaşıkçı krizinin uluslararası siyasetteki yankılarının dindiği, Yemen'de Başkanlık Yönetimi Konseyinin kurularak siyasi istikrar çabalarının artırıldığı vurgulandığı ve ateşkesin devam ettiği bir ortamda, Veliht Prens Selman dış politikada tek-karar-alcı hüviyetini güçlendirme peşindedir. Her ne kadar iç siyasette Vehhabiliğe ve devlet yönetimindeki

Vehhabi pratiklere karşı uygulanan örtük/açık stratejiler ve bunun yanında iç-rakipler olarak Ahmed bin Abdülaziz ve Muhammed bin Nayif gibi isimlerin siyasetin dışına itilmiş olması Velihaht Prens'in popürlüğünü belirli iç siyasi aktörler nezdinde olumsuz etkilemiş olsa da var olan konjonktürde Selman'ın içeride ve dışarıda etkin rolünü artırdığı görülmektedir.

Artan iç ve dış siyasi rolün belirtisi olarak Muhammed bin Selman haziran ayındaki Mısır ve Ürdün ziyaretlerinde sırasıyla devlet başkanları Abdülfettah el-Sisi ve II. Abdullah tarafından karşılandı. Bir diğer gelişmede ise gergin siyasi ilişkilerin ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın nisan ayındaki Cidde-Mekke ziyaretlerine iadeiziyaret, Kral Selman tarafından değil Velihaht Prens tarafından gerçekleştirildi. Her ne kadar sağlık ve farklı sebepler ile ilişkilendirilebilecek olsa da Suudi heyetinin Ankara ziyaretine Kral Selman'ın değil, Muhammed bin Selman'ın liderlik etmesi, Velihaht Prens'in politika-yapıcı hüviyetini bölgesel

diplomatik temaslar ile perçinlemiş olduğunu gösterdi. Bu çerçevede KİK-Biden zirvesinin Suudi Arabistan'da düzenlenecek olması, Muhammed bin Selman'ın söz konusu politika-yapıcı imajlarını güçlendirecektir.

Bunun yanında, haziran ayı içerisinde Amerikan kurumlarının ve yetkililerinin Başkan Biden'ın Muhammed bin Selman ile doğrudan görüşmesi hususunda dair verdiği farklı mesajlar, Biden'ın başkanlık seçimi kampanyasında Suudi Arabistan'a yönelik olumsuz söyleminden kaynaklanmaktadır. Biden her ne kadar Muhammed bin Selman ile doğrudan görüşmeyeceğini, kendisinin bir uluslararası toplantıya katılacağını ve Muhammed bin Selman'ın da bu toplantının bir katılımcısı olacağını ifade etse de Beyaz Saray, Ulusal Güvenlik Ajansı ve belirli bakanlar, iki lider arasında doğrudan bir görüşmenin gerçekleşeceği yönünde ifadeler kullandı.

Bu çerçevede, iki lider arasında bir görüşmenin gerçekleşme ihti-

malinin yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle kesintiye uğrayan küresel enerji arzı piyasasının güçlü aktörlerinden olan Suudi Arabistan'ın ve dolayısıyla Velihaht Prens'in, Biden tarafından görmezden gelinemeyecek bir aktör olduğu ortadadır. Zirve ile KİK+3 ülkelerinin İran'a yönelik bölgesel stratejilerini ABD ile ortaklaşa gözden geçirecekleri ve nükleer anlaşmanın seyrine göre İran ile mücadelede farklı stratejilerin hayata geçirilebileceği ifade edilmelidir. Fakat küresel enerji piyasalarının içerisinde bulunduğu durum göz önüne alındığında, İran'a yönelik Trumpvari bir askeri/siyasi maksimum baskı politikasının hayata geçirilmesinin zor olduğu görülmektedir. Bunun yanında, zirvede bölgesel enerji iş birliği konusunda ortaklıkların sağlanması kuvvetle muhtemel olarak görülebilecektir. Lübnan ve Irak gibi İran'ın askeri, siyasi ve jeopolitik nüfuzuna maruz kalan ülkelerin enerji/elektrik konusunda altyapı, tedarik ve projelendirme ihtiyacının söz konusu zirve ile belirli bir noktaya taşınması, Körfez ülkelerinin de bölgesel enerji piyasasındaki rolünü güçlendirecektir. Körfez ülkeleri hâlihazırda Irak, Lübnan ve ilgili coğrafyadaki enerji/elektrik sorunları ve enerji geçiş güzergâhları ile ilgili yeni projeler de gerçekleştirmektedir. Sonuç olarak Biden'ın Ortadoğu'ya gerçekleştireceği ziyaretin gündem maddelerinin çeşitli olduğu ve her ülkenin bu ziyarete ilişkin kendi öncelikleri olduğu ve bu önceliklerin bölgesel iş birliğiyle örtüştüğü oranda başarılı olma ihtimalinin olduğu unutulmamalıdır. ■